

РОЛЬ ВЗАЄМОДІЇ ПОЗАЕСТЕТИЧНОЇ КОМПОНЕНТИ З ЕСТЕТИЧНОЮ ЦІННІСТЮ ХУДОЖНЬОГО ТВОРУ

Розглядаються естетичні цінності твору мистецтва, що породжуються в процесі художньо-творчої діяльності, аналізується характер їхньої взаємодії і взаємовпливу. «Естетичне» є фундаментальною категорією естетики або її метакатегорією відносно всіх інших естетичних категорій, однак, естетичне у творі мистецтва практично завжди взаємодіє з позаестетичним. У силу специфіки мистецтва найбільш часто таку взаємодію можна спостерігати між естетичним та етичним, естетичним і пізнавальним, що виявляється в самому художньому творі. Ключові слова: естетична цінність, поза естетичне, взаємодія, реципієнт, художнє сприйняття, художня цінність.

Розмаїтність цінностей, що породжуються різними суб'єктно-об'єктними та особистісно-суспільними відносинами, є однією з найважливіших проблемних зон не тільки для філософії, але і для інших суспільних дисциплін. Саме цим і пояснюється актуальність даної проблеми, оскільки для сучасної естетики одним з найбільш важливих завдань є визначення характерних процесів, що призводять до утворення естетичних цінностей і концентрації естетичного начала, властивого художньо – творчій діяльності, оскільки будь-який художній твір містить в собі не тільки виражену в ньому емоційно-образну сутність, але і певні судження і ставлення до навколишньої дійсності.

Об'єктом нашого дослідження є цінності мистецтва, що породжуються художньо-творчою діяльністю, а також їх компоненти, як естетичні, так і позаестетичні. Предметом дослідження ми вважаємо взаємодію естетичного і неестетичного у творі мистецтва, що і обумовлює його справжню художню цінність. Особливу увагу в цьому дослідженні вважаємо за необхідне звернути на трактування проблеми цінностей в мистецтві сучасними філософами Англії та Америки Кейна Тодда та Роберта Стекера. Саме у донесенні концептуальних засад означених філософів ми бачимо практичну цінність і новизну цього дослідження. Поряд з цим нам здається цікавою точка зору не лише науковців, але і самих творців художніх творів, їх ставлення до проблем естетичних цінностей, істинності мистецтва і самої культури.

Тому завдання даного дослідження полягає в розгляді поняття цінностей в мистецтві, їх класифікацій, виявленні естетичного і позаестетичного, а також механізми їх взаємодії.

Вивченню проблематики естетичного і позаестетичного, що становить цінність художнього твору, присвячені багато вітчизняних і зарубіжних досліджень, оскільки цінність сама по собі є однією з основних категорій естетики. Як вважає А.Спіркін, сама культура – це сховище цінностей. Існують різні класифікації цінностей, серед них найбільш відомі класифікації А.Маслоу, М.Кагана, Л.Столовича. Проблема цінностей цікавить зарубіжних учених; великий внесок у її розробку внесли Д.Юм, Г.Ріккерт, Р.Інгарден, Р.Стекер. Дослідники аксіологічної проблематики всі цінності поділяють на такі групи: 1) цінності життя (здоров'я, спілкування), 2) цінності культури (поділяються на матеріальні і духовні), 3) суспільні цінності (громадський порядок, мир, справедливість), 4) економічні цінності (корисні речі). Польський феноменолог Р. Інгарден розподіляв всі цінності на вітальні та культурні. Інгарден пов'язує естетичну цінність з естетично цінними якостями, що притаманні самому предмету: «З моменту, коли предмет виникає, естетичні якості у ньому присутні незалежно від різного ставлення до глядача до цього предмета. Її присутність у цьому предметі не залежить від суб'єктивної оцінки цього предмета» [3, с.394]. Німецький філософ Г.Ріккерт визначає шість класів цінностей: наука, мистецтво, релігія, моральність, досконале життя, божественна любов. При цьому вчений вважає цінність результатом оцінювання відносин суб'єкта.

Практична діяльність людей постійно супроводжується різними суб'єктно-об'єктними та особистісно-суспільними відносинами, що породжують різноманітні цінності. Естетична цінність втілює затвердження людини в світі, в творчій діяльності, у пізнанні законів природи і суспільства. Метафізичний розгляд естетичної цінності, як вважає Столович, не в змозі вловити її специфіку, оскільки єдність естетичної цінності з іншими цінностями розчиняє її в них. Такий

розгляд зводить естетичну цінність до матеріально-практичної або утилітарною цінності (краса є користь), до моральної цінності (краса-це добро), пізнавальної (краса є істина), або до релігійної (краса – щось надприродне, священне) [4, с.77]. Інша точка зору на естетичну цінність як на автономну, що протиставляється іншим цінностям, не йде далі негативних визначень того, що вона не утилітарно-практична, що вона не пізнавальна, не моральна і т.п., при цьому не дається її точного визначення.

Естетичні цінності мають єдину сутність, залишаючись нескінченно різноманітними. Еталон естетичної цінності – краса, і її багатолікість виражається як в красі людини, так і в красі людського вчинку або продукту його практичної чи духовної діяльності. «Краса – становий хребет всіх естетичних відносин» [4, с. 80]. Краса – це почуття краси, яке викликає у людини і внутрішньо, і зовні цілу гаму позитивних емоцій і почуттів. Під позитивним, ми, в даному випадку, розуміємо все те, що сприяє самозбереженню та саморозвитку людини. Художня цінність, мірилом якої вважається краса творів мистецтв, займає особливе місце серед різних естетичних цінностей і є особливим видом естетичної цінності або продуктом художньої діяльності. Естетична діяльність у нашій свідомості відбувається безперервно. Мистецтво – тільки гранична її щабель, як наука – межа логічно-пізнавальної діяльності.

Ціннісний підхід до проблеми культури визначається тим, що культурі можуть протистояти різні явища, в тому числі і соціальні. У тому випадку, коли вони стають «байдужими» по відношенню до людини як найвищої цінності або до інших цінностей в культурній ієрархії, вони вже не можуть бути віднесені до культури та її простору. На нашу думку, якщо соціальні явища мають інтенцію на руйнування системи культурних цінностей або елементів цієї системи, вони, найімовірніше, переходять в простір «антикультури».

Для подальшого дослідження даної проблеми потрібно хоча б схематично розглянути такі поняття як «естетична» і «художня» культура. Художня культура визначається більш чіткою локалізацією, ніж естетична, оскільки її ядром є опредмечена творчість – мистецтво. Художня культура включає не тільки твори мистецтва, але і самих творців художніх цінностей. Специфічною основою художньої культури є мистецтво, що оточене ореолом художньої діяльності, яка має відношення до створення та функціонування творів мистецтва. Художня культура відносно самостійна і виступає складовою частиною естетичної культури, але нею не вичерпується. Будь-яке явище художньої культури стає надбанням естетичної культури, тільки в тому випадку, коли воно опановує свідомість великої кількості людей, шляхом громадського розповсюдження і ствердження. У цьому розумінні естетична культура суспільства – це завжди масова культура, що характеризується мірою її суспільного усвоєння. [1, с.65]. Тобто, лише у разі отримання суспільного визнання і поширення, явища художньої культури стають частиною естетичної культури. Однак, це зовсім не означає, що твори мистецтва первинно не мають властивостей естетичної цінності, ще залишаючись у рамках художньої культури, але ці естетичні характеристики твору, властиві йому як певному предмету, що не актуалізовані в тій вищій мірі, в якій їх розкриття інтенсивно актуалізується і стає вищим естетичним.

Мистецтво та естетичні аспекти інших сфер суспільного життя проникають в естетичну культуру з різними правомочностями і різними функціями. Естетичне в мистецтві – це його специфічний пізнавально – ціннісний зміст, вираз його соціальної сутності і природи. Естетичне в інших сферах суспільної практики має дещо іншу природу: воно супроводжує утилітарну, пізнавальну, громадську діяльність, специфічну поведінку людини. Згадаємо письменника – естета Оскара Уайльда, який замовив жебракові костюм з дорогої тканини і наказав його порізати, щоб старе лахміття не дратувало його естетичний смак. Цікавим в цьому плані є життя художника – сюрреаліста Сальвадора Далі, який своїми неординарними вчинками і оригінальними творами живопису сам створив собі репутацію дивака і оригіналу, не потребуючи додаткової реклами та імідж-мейкерів. Якщо в художній культурі спостерігається єднання духовних і матеріалізованих аспектів мистецтва, процесуальних та результативних сторін, то в естетичній культурі акцентується духовно – естетичний рівень самосвідомості суспільства і особистості, відображається не стільки предметно – результативний прошарок культури, скільки досягнутий рівень естетичної, в тому числі, і художньої діяльності щодо створення та засвоєння художніх цінностей, а також організації різних сфер життя відповідно до принципів і законів естетичного. Тому мистецтво – не тільки ядро художньої культури, воно щоразу виступає як

концентрат духовних можливостей естетичної культури в цілому. Рівень же естетичної культури так чи інакше знаходить відображення в мистецтві, коригується і керується ним. [2, с. 66].

Естетична і художня культура відрізняються не тільки тим, що художнє притаманне мистецтву, а естетичне – і іншим формам культури (праці, спілкуванню, побуту), а й тим, що художня культура тяжіє до опредметнення і матеріалізації, а естетична – до духовно – нормативного аспекту. При цьому художня цінність розглядається як більш висока в порівнянні з естетичною, тому що художнє є щось унікальне, те, що виявляє неповторний образний зміст. Твір мистецтва розкриває свою естетичну цінність тоді, коли він актуалізується завдяки соціально – естетичним потребам суспільства. Інакше кажучи, естетична цінність твору полягає не тільки в наявності унікальних художніх переваг, але і в рефлексії його реципієнта у вигляді емоційного відгуку на його утримання.

Таким чином, протягом якогось часу будь-який пам'ятник художньої культури повинний проявити свої естетичні цінності, і це відбувається по – різному. Іноді публіка приймає і автора, і його твір практично відразу після його створення і пред'явлення. Так сталося з двадцяти чотирирічним американським письменником Френсісом Скоттом Фітцджеральдом, який став популярний і, як кажуть, «прокинувся знаменитим» відразу ж після публікації свого першого роману «По цей бік раю» в 1920 році, а вже через п'ять років досяг піку своєї популярності, написавши відомий бестселір «Великий Гетсбі». Звичайно, таких прикладів чимало і в літературі, і в живописі, і в музичному мистецтві, хоча все ж частіше потрібний якийсь час, щоб поціновувачі мистецтва, публіка і критики змогли осмислити геніальність художника і його творів, які часто обганяють свій час і залишаються незрозумілими і неоціненими своїми сучасниками. Геніальна музика Баха і Моцарта нашими сучасниками цінується вище, ніж у той час, коли вона створювалася, бо вона пройшла випробування часом ш її вплив на розвиток світової музикальної культури загально відомий. Такі ж приклади можна згадати і в літературі. «Бостонські браміни» (інтелектуальна еліта Америки другої половини ХУІІІ століття в особі Емерсона, Лонгфелло, Уїттьєра) холодним мовчанням зустріла гумореску «самозванця» – Марка Твена, – яку «той дозволив собі прочитати на сімдесятиріччя одного з патріархів – Уїттьєра ...» [1, с.74]. Так само холодно ця ж сама еліта зустріла і поезію Уолта Уїтмена (іноватора американського «білого» вірша, який має сьогодні дуже багато послідовників, особливо серед американських поетів). Емілі Діккенсон взагалі була невідома своїм сучасникам і стала класиком американської поезії вже після смерті. У цьому зв'язку доречно згадати і мальовничі шедеври великих художників Поля Голена, Сезанна, Казимира Малевича, що не сприймалися так високо їхніми сучасниками, як сприймаються сьогодні нащадками.

Трапляється й так, що кордони між художньо – історичною цінністю твору та його актуально – естетичною цінністю стають рухливі і мінливі. Деякі твори, які в свій час викликали бурю овацій і захопленнь у своїх сучасників, сьогодні стали цікаві лише вузькому колу читачів, представляючи для решти всього лише художню та історичну цінність. В цьому плані цілком доречно говорити і про моду на певний стиль або жанр і про моду на автора, яка може виникнути як ідеологічне замовлення або, навпаки, всупереч конкретної ідеології. Так, у 60-х-70-х роках в СРСР були надзвичайно популярні американські письменники Ернест Хемінгуей і Селенджер, сьогодні на території пострадянського простору їх змінили Джон Толкієн і Джоан Роулінг. Дух ворожої культури захоплює не тільки буденну свідомість, він проникає і туди, де традиційно затверджувалися справжні цінності, – в університети, наприклад. Мода і тут витісняє справжнє знання: кажуть, якщо раніше для студента-філолога було потрібно щонайменше читання Чосера, Мільтона, Шекспіра, то тепер магістерську ступінь приносить знайомство з книгами Вірджинії Вульф. Причому мова йде не просто про зниження критерію – дисертації можуть бути присвячені різним предметам, у тому числі і модерністській літературі. Але в тому й річ, що творчість тієї ж Вірджинії Вульф (або Джойса, або «ближніх» модерністів, – Беккета, наприклад) не вивчається в його конкретно-історичному змісті – лише нав'язується студенту в якості рекламного зразка «сучасного» мистецтва. Естетика досліджує об'єктивно-реальні цінності мистецтва і ті, які на якийсь час втратили своє значення, і цінності – цілі, які втілені в шедеврах класичного мистецтва. Естетична цінність не протистоїть художньої цінності, а вбирає її (це стосується стилю, змісту, задуму, образів). Вона ж є результатом актуалізованого включення в сучасну реальність, нового функціонування і спілкування, в якому і минуле, і сучасне «чують один одного» [1, с. 113].

Естетичні відношення, естетичні переживання, які проявляються в художньому творі, стають особистими переживаннями і відносинами людини, завдяки особливостям механізму взаємодії суб'єкта (який сприймає цей твір) і об'єкта (самого твору мистецтва). При взаємодії суб'єкта з об'єктом, в мистецтві відбувається формування людини як суб'єкта певного творчого процесу, а в деякій мірі і як суб'єкта культурно-історичного процесу. Мистецтво залучає людину в систему естетичних і художніх цінностей і змушує його переживати і осмислювати ці цінності.

Існує безліч способів того, як можна оцінити художній твір з позаестетичної точки зору. Бенно Хюбнер розкриває взаємозумовленість морального і естетичного у мистецтві. Проводячи критику апіорізму в етиці, він знаходить естетичні підстави етосу. (Довільний етос і примусовість естетики. Мн.: Пропілеї, 2000). Деякі твори можуть викликати серйозні соціальні наслідки, іноді навмисно, іноді випадково, іноді ці наслідки передбачувані, а іноді спонтанні. Сучасний американський філософ Роберт Стекер вважає соціальні наслідки або соціальний резонанс макро-наслідками, якщо вони призводять до якогось широкого суспільного резонансу або до соціальних змін. Твір мистецтва може також зробити певний вплив лише на окремих представників глядацької або читацької аудиторії на основі тих переживань, що були ним викликані. Ці наслідки або такий резонанс можна вважати мікро-наслідками. Наслідки, що викликані твором у всієї аудиторії і за її межами – в суспільстві – можуть бути сприятливими і несприятливими (а також і сприятливими, і несприятливими одночасно) і такі твори можуть оцінюватися з етичної сторони на підставі того, які ці наслідки і чи є потенційна можливість того, що вони з'являться через деякий час. При цьому не можна говорити, що всі наслідки обов'язково співставні з етичною цінністю твору, або такі, що у разі їх присутності, вимагають ретельного розгляду. Твір може виражати якесь етичне судження або точку зору, наприклад, він може виправдовувати чи засуджувати поведінку або практичну діяльність персонажа, стверджуючи чи відкидаючи, таким чином, ряд цінностей. Твір мистецтва нерідко зображує такий особистісний тип персонажу, який може бути гідним захоплення, або ж тип, який має такі вади, що гідний лише презирства або обурення. Природно, що в такому випадку ми оцінюємо ці відносини і типи персонажів у творі з етичної точки зору, а це вже область позаестетичного. Однак, щоб бути художнім твором, носієм художньої цінності, позаестетичне у ньому розглядається з естетичної точки зору. Крім того, твори – оповідання можуть стосуватися моральних проблем саме за допомогою тих сюжетів, тих історій, про які вони оповідають. Твір можна оцінювати і за те, наскільки глибоко він розглядає проблему чи явище, проникаючи в його суть у формі дослідження і при цьому набуваючи пізнавальну цінність. До таких творів, насамперед, можна віднести історичний роман, в якому правдиво відтворені реальні події і дана глибока оцінка цих подій.

Як вже зазначалося, художній твір часто включає в свій зміст моральні і політичні ідеї, філософські, релігійні думки і т.п., стверджуючи, таким чином, різні позаестетичні цінності. При цьому такий твір не перестає бути справді художнім, залишаючись носієм художньої цінності, якщо до позаестетичного він підходить з естетичної точки зору. Як відомо, всі відносини і види діяльності володіють і естетичною стороною, а цінності позаестетичні утворюють комплекс з цінностями естетичними. Отже, завдяки своїй естетичній стороні, різні види діяльності, суспільно – людські відносини і цінності органічно включаються у художнє життя, в художній твір. Саме таким чином, естетичне у творі мистецтва вступає в певну взаємодію з позаестетичним.

До проблеми взаємодії естетичного і позаестетичного звертаються багато сучасних вітчизняних та зарубіжних філософів, вважаючи її однією з найбільш актуальних для сучасної естетики. В силу специфіки мистецтва, в художньому творі таку взаємодію найчастіше передають взаємовідношення естетичного та етичного, етичного та естетичного, естетичного та пізнавального, пізнавального і естетичного. Головне питання полягає в тому, чи впливає присутність однієї цінності на ступінь впливу іншої цінності. Наприклад, якщо твір висловлює (а не просто містить вираз) таке ставлення до описуваного у творі морального пороку, яке в суспільстві вважається брудним та викликає обурення, чи знизиться при цьому естетична цінність твору? Якщо це так, чи відбувається це завжди або тільки за особливих обставин? Сучасний філософ Роберт Стекер такою «взаємодією» називає наявність у творі компоненти цінності, яка впливає на ступінь прояву в цьому ж творі компоненти іншої цінності [5, с.6].

На думку Стекера, взаємодія естетичного – етичного (або а-е взаємодія) – це таке взаємовідношення цінностей, при якому етичні чи моральні недоліки твору знижують його естетичну цінність. Існує безліч різних способів моральної або етичної оцінки

твору. Іноді твори піддаються критиці (а іноді і вихвалінню) тільки за те, що вони написані на певну тему, яка в даний момент хвилює суспільство: секс, насильство, спірні релігійні питання. Однак, при такій критичній оцінці, елемент осуду знижує естетичну компоненту цінності твору, а його етична гідність естетичну цінність підсилюють [5, с.9].

Деякі твори, так чи інакше, виражають відносини до інститутів, практик, систем цінностей, персонажам, висловлюванням. Так, роман «Джунглі» засуджує діяльність американської м'ясної промисловості, «Хатина дядька Тома» – практику рабства, «Жерміналь» (Germinal) – відношення до шахтарів у 19-му столітті у Франції. У романі «Закохані жінки» англійський письменник Девід Лоуренс не засуджує, а ідеалізує такі взаємини між чоловіками і жінками, які ґрунтуються на фізичному потязі, сексуальному задоволенні, взаємоповазі та незалежності по відношенню один до одного. Він заперечує інші види гендерних взаємин, насамперед ті, які засновані на ідеї романтичної любові, що приводить до раболіпства і приниження одного люблячого по відношенню до іншого. Д. Лоуренс написав найвідвертіші романи для свого часу, які були заборонені за докладні описи сексуальної сторони людського життя. Легко пригадати подібні приклади, що виражають певне ставлення автора до проблеми взаємин чоловіка і жінки не тільки в романах, а і в інших літературних жанрах, таких як поезія Уільяма Блейка чи драми Ібсена або Драйзера. Такі авторські відносини не обмежені літературою і гендерними взаємовідносинами. Наприклад, полотно Рафаеля «Школа в Афінах» (The School of Athens), зображує процес пошуку істини, що народжується в суперечці, як благородну діяльність давньогрецьких філософів. Саме тому в художньому творі за задумом автора відчувається повага і захоплення натхненним людським розумом і те величезне значення, яке епоха Ренесансу приділяла класичному вченню.

Літературні твори, як і інші види художньої вигадки, ставлять проблему визначення відносин, які можуть недвозначно тлумачитися і приписуватися самому твору. У таких творах персонажі висловлюють свої власні відносини до проблеми, але крім таких персонажів часто присутні оповідачі або автори, від імені яких ведеться розповідь. Твір може не нав'язувати читачеві або глядачеві погляди персонажа, в тому числі, і погляд самого оповідача, який завжди виконує важливу функцію у творі. Однак, багато дослідників з питання приписування відносин літературному твору досить часто говорять про автора як про об'єкт, якому приписують певне ставлення до описуваної проблеми. Але хіба у Джона Фаулза, автора «Колекціонера», таке ж відношення до злочину, який здійснює його головний герой, від імені якого ведеться оповідь, як і у цього персонажа!?

Цей дебютний роман Д.Фаулза, його бестселлер, стосується найважливішої проблеми буття – сутності краси і потворності, взаємин людини і суспільства, Творця і його творіння. У романі Фаулза молодий хлопець, колекціонер метеликів, закохується в красиву дівчину з вищого суспільства, ретельно готує її викрадення і робить її першим примірником своєї нової страшної і прекрасної колекції. Ставлення автора до хлопця-садиста можна відчути тільки опосередковано, через відношення до нього дівчини і тут автор дуже тонко, без моралізування і демагогії висловлює своє обурення, своє негативне ставлення до таких потворних форм прояву естетства.

Таким чином, можливо зробити висновок, що кожний художній твір включає в свій зміст не тільки естетичні цінності, а й цінні моральні і політичні ідеї, філософські, релігійні думки (тобто позаестетичні складові цінності). При цьому твір не перестає бути художнім твором і носієм художньої цінності, якщо до позаестетичного він підходить з естетичної точки зору. «Естетичне» є метакатегорією по відношенню до всіх інших естетичних категорій, однак, естетичне у творі мистецтва практично завжди вступає у взаємодію з позаестетичним. У силу специфіки мистецтва найбільш часто таку взаємодію можна спостерігати між естетичним та етичним, естетичним і пізнавальним, що виявляється в самому художньому творі.

Естетико – етична взаємодія передбачає, що естетичні цінності твору ґрунтуються на його етичному значенні. Відповідно, етико-естетична взаємодія передбачає обов'язковий емоційний відгук реципієнта. Такі взаємодії стали основною темою багатьох останніх досліджень, присвячених цій проблематиці. Ми дотримуємося точки зору, що така взаємодія є умовною, залежною від обставин, характеристикою твору мистецтв і що найпоширеніший аргумент, запропонований для такої взаємодії – аргумент відповідного емоційного відгуку не може пояснити головної причини того, чому він має місце і коли фактично спрацьовує.

Література

1. Анастасьев Н.А. Разочарования и надежды / Н.А. Анастасьев. – М.: Советский писатель, 1979. – 184 с.
2. Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет / М.М. Бахтин – М., Художественная литература, 1975. – 476 с.
3. Ингарден Р. Исследования по эстетике / Р. Ингарден; [пер. с польск. А.Ермилова, Б.Федорова]. – М. : Издательство иностранной литературы, 1962. – 570 с.
4. Столович Л.Н. Жизнь – Творчество – Человек: Функции художественной деятельности / Л.Н. Столович. – М.: Политиздат, 1985. – 415 с. – (Над чем работают, о чем спорят философы).
5. Stecker R. The interaction of ethical and aesthetic values [Электронный ресурс] /Р.Стэкер. – Режим доступа до тексту: <http://philpapers.org/rec/STETIO/>

Summary

Sychevska I. The Role of the Aesthetic and Non-aesthetic Value Component Interaction in the Art Work. The aesthetic values of the work of art generated in the process of artistic creative activity have been considered and a character of their interaction and interdependence has been analyzed. "The aesthetic" as a fundamental category of aesthetics or its metacategory in relation to all other aesthetic categories practically in all cases interacts with the non-aesthetic components. Due to specificity of art this interaction is frequently realized between the aesthetic and ethetic, aesthetic and cognitive exposed in the art work. Keywords: aesthetic value, non-aesthetic, interaction, recipient, artistic perception, artistic value.

УДК 130.2:001.8

© Ольга Сінкевич

Львівський національний університет імені Івана Франка

НАРАТИВ І ТЕЗАУРУС В КОНТЕКСТІ ОНОВЛЕННЯ МЕТОДОЛОГІЧНОГО АПАРАТУ СУЧАСНОГО КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Розглядається евристичний потенціал наративного та тезаурусного підходів у сучасному культурологічному знанні. Наратив – це своєрідна спроба створення людиною певної конструкції культурної реальності, котра ґрунтується на цілеспрямованому діалогічному пізнанні. Тезаурус – фрагментарна, непослідовна і нерідко логічно суперечлива картина, заснована на емоційних, смислових, асоціативних зв'язках. У загальногуманітарному сенсі тезаурус – це структуроване уявлення та загальний образ тієї частини світової культури, котру може освоїти суб'єкт. Ключові слова: гуманітарне знання, культурологія, методологічний підхід, парадигма, наратив, тезаурус.

Сучасна доба характеризується радикальною трансформацією методології гуманітарного знання, котра обумовлена рядом об'єктивних причин. Перш за все, назріла теоретико-методологічна проблема недостатньої ефективності сциєнтистської парадигми в пізнанні та інтерпретації соціокультурної реальності та необхідність пошуку і застосування нових методологічних підходів.

Потреба у перегляді та суттєвому оновленні методологічного багажу та методичного інструментарію гуманітарного знання визначається його сучасним станом, загальною динамікою розвитку науки на рубежі ХХ-ХХ ст., формуванням нової інтелектуальної ситуації, котра характеризується розмиванням меж між фундаментальним та прикладним знанням, широким синтезом соціо-гуманітарних та природничо-наукових підходів.

Новий напрям розвитку гуманітарних наук, зокрема наук про культуру, заданий «постмодерністським викликом» та «лінгвістичним поворотом». Численні аспекти постмодерністської теорії розширили арсенал засобів аналізу артефактів культури та дозволили створити нові моделі їх інтерпретації.

Важливим аспектом в сучасних культурологічних дослідженнях стало розуміння єдності наукового знання, котре дозволило виявити евристичний потенціал міждисциплінарного підходу у цій галузі наукового знання, активного діалогу з філософією, соціологією, психологією, лінгвістикою, застосувати теоретичні концепції теорії інформації, синергетичної